

Д.О. ШПАК,

кандидат історичних наук, доцент за
наказом кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін ВП «МФ КНУКіМ»,
м. Миколаїв

ВІДОМИЙ ЛІКАР І НЕВІДОМИЙ ПОЕТ МИКОЛАЇВЩИНИ – ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ ПЕТРОВ (1880-1957)

Сьогодні не викликає ніяких сумнівів, що популярність і репутація О. М. Петрова, як видатного лікаря свого часу, далеко були відомі за межами Миколаївської області, про що свідчить той факт, що пацієнти приїжджали до нього навіть з інших міст. У приватному архіві збирача старовини О. Криницького зберігся лист, у якому житель Москви, Т. Компонєєць дякує докторові Петрову за лікування його дружини від хвороби й переконливо просить прийняти його в один з днів його відпустки [1]. Мешканка селища «Полігон», у своїх листах, розповідає історію про те, як вона привезла свою матір у міську лікарню в дуже важкому стані. Місцеві лікарі, оглянувши жінку похилого віку, винесли їй фактично смертний вирок – вони заявили, що вона безнадійна й розпорядилися відвезти її у відділення моргу (ще живу) і покласти де-небудь у коридорі на носилках, щоб після її смерті не треба було тіло далеко нести. Родичі цієї жінки не могли допустити й привели до хворої доктора Петрова. Петров, оглянувши хвору, вирішив забрати її з лікарні й через якийсь час повністю їївилікував. Жінка прожила після цього ще біля десяти років [2]. Подібних прикладів старожили нашого міста могли б привести безліч. Він рятував людей, здавалося б, безнадійних, від яких відмовлялася офіційна медицина. Для багатьох він ставав останньою надією на порятунок. Але зверталися до Олександра Миколайовича не тільки як до лікаря. До нього приходили й за життєвою порадою, і за юридичною допомогою. Збереглася, наприклад, записка, у якій колишній священник просив у нього поради, як йому поклопотатися про пенсію (оскільки перше ніж стати священником, він працював шкільним вчителем). Але ніхто із цих людей, яким допомагав доктор Петров, або які просто жили поруч із ним в 20 – 50-х рр. минулого сторіччя по вул. Потемкінській (у той час вул. Одеська), навіть не підозрювали, що він був ще й прекрасний поет. Якщо про його досягнення в медицині багато хто знав й ще сьогодні пам'ятають, то про його поезію практично донедавна було невідомим.

О. Петров писав вірші не для друку, а для себе й своїх близьких. У них він записував свої самі таємні думки й переживання. Читаючи вірші О. М. Петрова, мимоволі ловиш себе на думці про те, що це не просто вірші – це свого роду щоденник у віршах. У них відбиті всі події, які відбувалися не тільки в його родині, але й у всій країні його історичної епохи. Сьогодні можна

впевнено стверджувати, що О. Петров – поет-лірик. Він писав про природу, про любов, і про все прекрасному, що оточує людину. Але, будучи людиною високої моральності, патріотом своєї країни, він не міг не відгукнутися на ті події, що відбувалися в країні.

У перших своїх віршах, ще в роки своєї юності, він уже критикує існуючий лад у Росії. Прикладом такого вірша, може бути чотиривірш «Русь», написаний Петровим у свої 16 років в 1896 році. Перші свої вірші (з 1900 р. по 1910 р.) О. Петров друкував у літературному додатку газети «Кронштадтський Вісник» і газеті «Котлин» (ті вірші, що могли пройти цензуру)[3]. Редактором цієї газети був Генерал-майор Євгеній Павлович Тверитінов. Можливо там, у редакції, О. Петров і познайомився зі своєю майбутньою дружиною – донькою Є. П. Тверитінова Ольгою. Родина Ольги була, слід визнати, була не в захваті від майбутнього шлюбу. Оскільки в них у роді всі були потомствені дворяни, а О. Петров був з «простих». Але все-таки батьки Ольги дали благословення на цей шлюб. Тут, мабуть, зіграли роль особисті якості А. Петрова й той факт, що його майбутній тесть Е. П. Тверитінов був людиною прогресивних поглядів.

Уже в ранніх своїх віршах А. Петров висловлює співчуття до долі простих людей. Яскравим прикладом таких віршів є «Старость» (1902 р.), «Горе горькое» (1902 р.), що розкриває важку працю робітників на фабриках і заводах. Писав він і про те, як нестаток гнав селян з сіл в міста на заробітки. Дуже багато віршів він присвячує своїй дружині Ользі.

В 1908 році О. Петров закінчує Імператорську медичну Академію, і його відразу зараховують в 131 піхотний резервний полк молодшим лікарем, оскільки «За користування в Академії стипендією Військового відомства зобов'язаний прослужити чотири роки» [4]. Але через два місяці «Найвищим наказом по морському відомстві за №728 переведений у флот» [5]. В 1914 році, коли почалася перша світова війна, О. Петрова, на той час уже доктора медицини, призначають флагманським лікарем першої морської партії тралення мінного загородження. За час війни йому не раз доводилося проявляти мужність і відвагу, за що він був нагороджений трьома орденами. Запис у його послужному списку свідчить: «Наказом Командуючого флотом Балтійського моря, за № 309 нагороджений Орденом Святого Станіслава 3 ступеню з мечами за самовідданість і відмінну мужність, виявлена 14 серпня цього року під час тралення мін під вогнем ворожих крейсерів і при вибуху тральщика «Провідник» на ворожій міні загородження». Орден Святої Ганни 3 ступеню з мечами й бантом він одержав «за хоробрість і мужність, виявлені при виконанні операції, сполученої з явною небезпекою для життя, що мала велике бойове значення». Хочеться тільки додати, що в той час орден не роздавали до ювілеїв або якоїсь дати. Для того, що б його заслужити, потрібно було виявити справжню мужність і відвагу. Незайвим буде підкреслити, що О. Петров не був дворянином. Тому розраховувати на незаслужену прихильність начальства він не міг.

Перебуваючи на фронті, у вільний час він продовжує писати вірші й шле їх з листами додому дружині й дітям. Вірші цього періоду, які він присвячував

своїй дружині Ользі, просочені такою Любов'ю й ніжністю, що важко повірити в те, що вони написані в розпал війни, на передовий.

Наступив 1917 рік, а з ним і Лютнева революція. О. Петров зустрів її з радістю. Але ейфорія протривала недовго. Уже через кілька тижнів він побачив, що події розвиваються зовсім не так, як він мріяв. Замість свободи й демократії в країні починалася анархія. Валилися вікові підвалини держави, а до влади рвалися «брехуни й лицеміри». У вірші «Всем! В дни испытаний!» він прямо призиває весь народ об'єднатися перед погрозою, що нависла над країною (в цей час Росія перебувала в стані війни з Німеччиною). У цей же час він пише серію «романсів» й інших ліричних віршів. Одне з них він присвячує своїм батькам, виражаючи їм свою любов і вдячність, а також своє філософське відношення до життя.

Жовтневий переворот застав Петрова на фронті, на судні «Усть-Нарва», де він перебував у посаді флагманського лікаря. Свою оцінку цим подіям він виражає у вірші «В дни анархии». На початку 1918 року, коли розгул бандитизму й грабежів досяг загрозливих масштабів, Олександр Миколайович, побоюючись за свою родину, (його дружина була дворянкою) переїжджає зі своєю родиною з Петрограда в Миколаїв. Вибір на Миколаїв пав не випадково. Тесть, генерал-майор Є. П. Тверитінов, багато років прослужив на флоті й дуже тісно співробітничав з адміралом Степаном Осиповичем Макаровим – який багато розповідав тоді ще молодому Петрову про Миколаїв, і про те, який це благодатний край – Південь України. До того ж у ті часи Миколаїв був глибокою провінцією, де родина Петрова сподівалася перечекати неясні часи.

Влітку 1918 року родина Петрова переїжджає в Миколаїв. Сім'я тимчасово поселяється за адресою 1-а Слобідська 27. 25 Жовтня 1918 року купують будинок у селянина Миколи Леонідовича Пантина за 25 тисяч рублів за адресою Одеська №70. Угода оформляється на ім'я Ольги Євгенівни, очевидно тому, що гроші були родини Тверитінових, адже заробити власні гроші у Петрова не було можливості, оскільки після навчання в академії його призивають в армію, а з 1914 року він перебував на фронті.

Переїхавши в Миколаїв, О. Петров влаштовується на роботу в «Ремсуд» [6]. В 1920 році він завідує холерним відділенням в обласній лікарні. 29 Травня 1921 року родина Петрових зазнає горя: помирає їхня молодша дочка Таня. Причину смерті ми, тепер уже, ніколи не довідаємося.

З початком другої світової війни О. Петров, як патріот своєї батьківщини, на час забуває про своє неприязне відношення до існуючої влади й пише серію віршів антифашистської спрямованості. У цих віршах, для того, щоб підняти дух свого народу, він виражає впевненість, що ворог дуже незабаром буде розбитий, що радянський народ і його армія непереможні. У липні 1941 року він написав великий вірш «О домовитом мужике Кузьме и бандите Адольфе». Цей сатиричний твір, написаний на «баєчний лад» він навіть намагався опублікувати в пресі [7]. Але ні цей вірш, ні інші, так і не були надруковані.

Під час німецької окупації А. Петров написав багато віршів. В них розкривав злочини фашистів на Миколаївщині, описував жахи війни, писав про

героїзм молодих хлопців, яким доводилося віддавати свої молоді життя за свою батьківщину.

Арешт і ув'язнення сина Миколая в сталінських таборах лягли важким тягарем на серці Олександра Миколайовича. Довгими безсонними ночами, коли думки про сина не дають заснути, він пише йому листи, які ніколи не будуть відправлені, а назавжди залишаться лежати в письмовому столі, так як листи такого змісту відправляти було неможливо: «Сыну Нике».

У повоєнні роки непримиренне ставлення О. Петрова до «цієї бандитської влади», як він називав радянську владу, виявляється з новою силою. У 1947 році, коли Сталін був у зеніті слави, Петров пише «Я видел палачей за стенами Кремля.» та низку інших віршів. О. Петров дуже гостро і болісно відчував всю несправедливість і жорстокість існуючого режиму, де людей перетворювали на безсловесні «гвинтики», де панувала атмосфера страху, доносів і насильства. Чи привернув увагу каральних органів радянського режиму О. Петров за свою сміливу творчість невідомо, судячи з відсутності будь-яких свідчень в обласних архівах Миколаєва.

В останні місяці свого життя О. Петров, важко хворий, лежачи в ліжку, спостерігав за безтурботним біганиною та іграми своїх онуків і правнуків. Щоб згаяти час, він пише їм цілу серію дитячих віршиків, яких вистачило б на невелику дитячу книжку. Всього ж у наш час виявлено більше трьохсот віршів написаних доктором Петровим. Точну цифру назвати важко, так як деякі віршики дійшли до нас в закінченому вигляді, деякі на чернетках, а деякі у вигляді начерків з окремих рядків і чотиривіршів.

Помер Олександр Миколайович Петров 26 червня 1957 в 3:20 ранку.

Конец пути моей дороги.
Уже я вижу край земли.
Спасибо вам больные ноги,
Что груз мой долго вы несли.

Спасибо сердцу, что умело
В дороге радости дарить.
Что бесконечно жить хотело.
О жизни петь и говорить.

Вы были лучшими друзьями
Глаза мои и разум мой,
Шагал уверенно я с вами
В стране моей, объятой тьмой.

Спасибо светочам науки,
Всегда пленявших разум мой,
И тем, чьи образы и звуки
Душе открыли мир иной.

Спасибо звёздам и вселенной,
Спасибо солнцу и луне
Как буквы книги сокровенной
Глаза на мир открыли мне.

Тебе Земля, за всё спасибо:
За пенье птиц, леса, луга,
Моря, ручьи, за всё, где-либо
Ступала путника нога.

Мне были дороги и милы
И зов, и цель, куда я шел.
От дедов мужество и силы
Для жизни трудной я обрёл.

С упорством предка – дровосека,
В лесах блуждавшего во мгле,
Весь труд на благо человека
Был отдан мною на земле.

Поклон родительскому дому,
Покойным матери, отцу
И роду нашему простому,
Поклон земле, коль жизнь к концу!

Список використаних джерел та літератури

1. Приватний архів Криницького Олександра Сергійовича (м. Миколаїв) (далі – ПА Криницького О. С.) – Лист О. Петрову від Т. Компонєєць від 4 листопада 1902 р.
2. ПА Криницького О. С.
3. ПА Криницького О. С. – Кронштадтській Вѣстникъ. – 1901. – №7.
4. ПА Криницького О. С. – Послужной список лекаря А. Н. Петрова (28 января 1914 г.)
5. Там само.
6. ПА Криницького О. С. – Удостоверение №597 Николаевского ремонтно-судостроительного завода Морского ведомства «РемСудь» (05.04.1919 г.).
7. ПА Криницького О. С. – Зошит віршів та особистих нотаток О. М. Петрова.